

УДК 657.6:334.758.2

DUE DILIGENCE: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ГЕНЕЗИС СУТНОСТІ ©

Л.В. ГУЦАЛЕНКО,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту та
державного контролю,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

У статті розглядається еволюція процедури Due diligence в зарубіжній практиці та в Україні. Досліджено генезис сутності Due diligence. Визначено, що при стандартній процедурі Due diligence увага акцентується на чотирьох аспектах: оцінці керівництва, аналізі ринку, оцінці товару/послуги, фінансовому аналізі. Сформоване авторське тлумачення процедури Due diligence, як системне дослідження бізнесу господарюючих суб'єктів, для убезпечення вкладених інвесторами коштів від негативних явищ шляхом виявлення слабких сторін та усунення їх в майбутньому з метою уникнення підприємницьких ризиків. Виокремлено мету проведення процедури Due diligence, зокрема: дослідження компанії, система заходів, збір та аналіз інформації, процес ґрунтового аналізу активів, ретельна діагностика, комплекс аналітичних процедур і оперативних заходів, системне дослідження бізнесу господарюючих суб'єктів. Узагальнено види Due diligence, які залежать від об'єктів перевірки, зокрема: загальний, правовий, фінансовий, бухгалтерський, податковий, маркетинговий, інформаційний, управлінський, екологічний, технічний, операційний.

Ключові слова: Due diligence, ризики, перевірка, бізнес, інвестиції, інформація, система.

Рис. 1. Табл. 3. Літ. 15.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової цивілізації характеризується значним поширенням інвестиційних процесів у різних сферах бізнесу, які потребують певних гарантій щодо повернення вкладеного капіталу. Залучення вітчизняних та іноземних інвестицій забезпечує економічний розвиток держави та суспільства на усіх рівнях. У розвинутих країнах невід'ємною частиною інвестиційного процесу є Due diligence, який забезпечує впевненість інвестора щодо правильності свого вибору та визначення співвідношення прийняття ризику і очікуваної прибутковості проекту.

Проведення Due diligence в Україні тільки набуває розвитку та потребує поглибленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність та класифікація процедури Due diligence виступала об'єктом наукових досліджень багатьох вітчизняних науковців, зокрема Е. Богатова [1], В. Бондар [2], І. Гончар [4], В. Лиховчук [9], І. Назаренко [10],

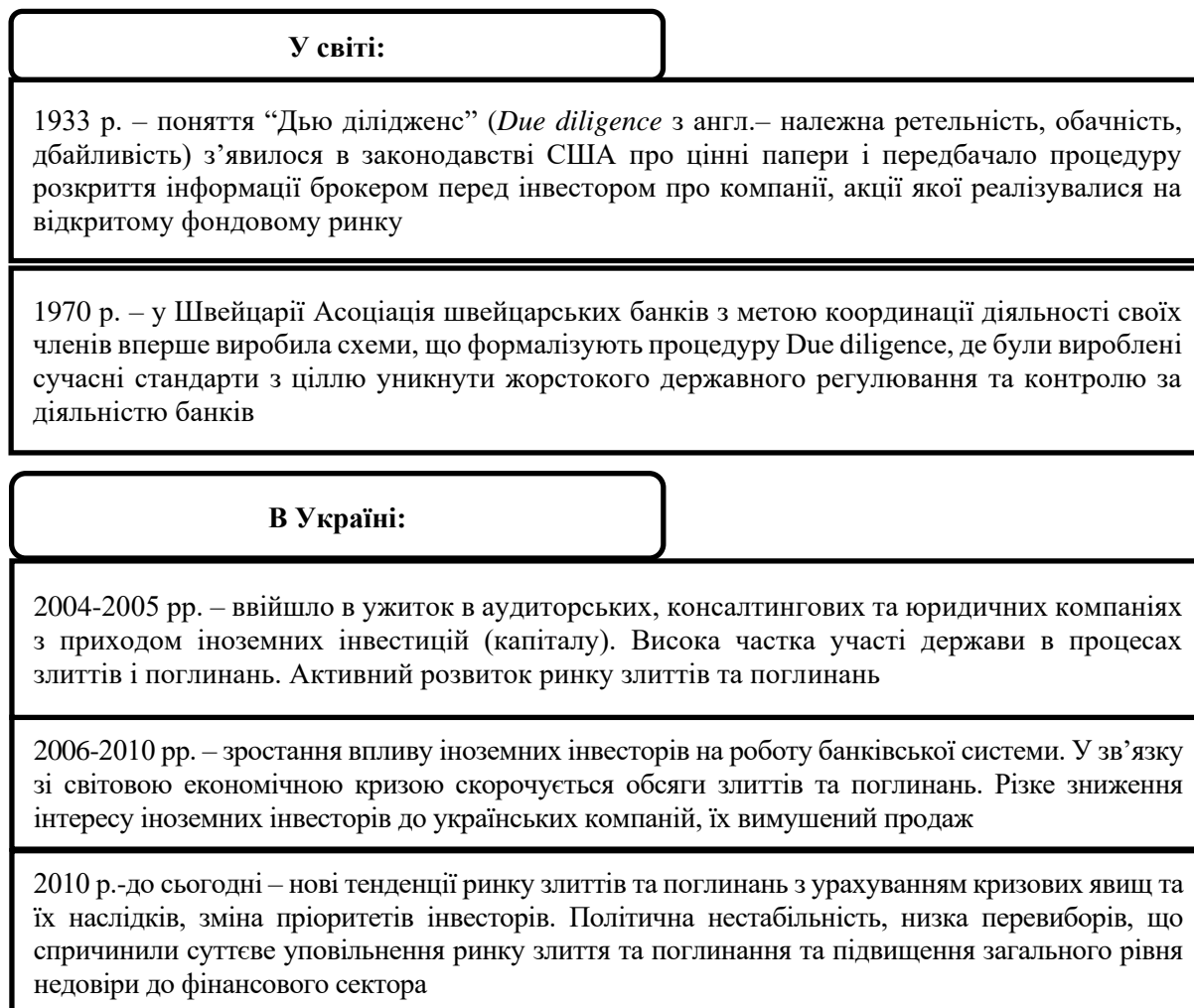
О. Нетикша [11], А. Ницевич [12], І. Томашевська [13], С. Харитова [14] та інші. Проте історичний аспект еволюційного розвитку та мета проведення процедури потребує вивчення та подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розкриття сутності поняття “Due diligence” та встановлення причинно-наслідкових зв’язків етапів його розвитку в економічній науці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше термін “Due diligence” був застосований в банківській сфері та забезпечував систему збору та аналізу інформації про потенційних або існуючих клієнтів та партнерів з метою захисту їх власності від можливих збитків, в т.ч. репутації банку.

Основи Due diligence були закладені в Швейцарії, що пов’язано з історично складеною практикою зберігати активи в швейцарських банках.

Проведені дослідження з історії виникнення та розвитку Due diligence узагальнено за допомогою рис.1.

Рис. 1. Етапи розвитку процедури Due diligence

Джерело: узагальнено автором на основі [7]

В перекладі з англійської мови “due diligence” означає “належна перевірка”, “перевірка належної сумлінності”, але жоден із наведених варіантів не розкриває повною мірою його сутності. На сторінках Інтернет-видань можна знайти спроби трактувань даного терміну як правового аудиту, що, на нашу думку, не лише не дозволяє зрозуміти сутність Due diligence, але й суперечить самому поняттю аудиту [13].

Для розуміння мети проведення процедури Due diligence доцільно дослідити зміст даного терміну, тлумачення якого є неоднозначним як в нормативно-правових актах, так і серед науковців (таблиця 1).

Таблиця 1

Генезис сутності “Due diligence”, досліджений вченими

Визначення “Due diligence”	Джерело
Детальна діагностика, яка необхідна підприємству для дослідження всіх аспектів господарсько-фінансового стану підприємства, після чого виявляють шляхи отримання засобів для реалізації санаційних процедур, підготовки інвестиційних проектів та застосування рішення з розробки стратегічної політики підприємства	Богатова Е. Р. [1]
Збір і аналіз інформації з метою оцінки різноманітних ризиків, пов'язаних з інвестуванням	Ницевич А. [12]
Процес ґрунтового аналізу всіх активів, що входять до складу підприємства, з перевіркою їх юридичної “чистоти” та зобов'язань, реального правового та фінансового становища	Бондар В. [2]
Система або комплекс аналітичних і оперативних заходів, спрямованих на всебічну перевірку законності і комерційної привабливості планової угоди, інвестиційного проекту, процедури і т.д. з метою уникнення або максимального зниження існуючих підприємницьких ризиків (політичних, правових, податкових, маркетингових)	Харитова С. [14]
Ретельна діагностика, що необхідна підприємству для дослідження всіх аспектів господарсько-фінансового стану підприємства, після чого виявляються шляхи отримання коштів для реалізації санаційних процедур і підготовки інвестиційних проектів	Янковий О.Г. [6]
Супутня послуга аудиту, яка включає повне дослідження підприємства, базується на аналізі кількісних і якісних показників діяльності суб'єкта господарювання, а також системі менеджменту та внутрішнього контролю	Назаренко І.М. [10]
<i>Системне дослідження бізнесу господарюючих суб'єктів для забезпечення від негативних явищ вкладених коштів інвесторами шляхом виявлення слабких сторін та усунення їх в майбутньому з метою уникнення підприємницьких ризиків</i>	<i>Авторський підхід</i>

Джерело : сформовано автором

Стандартна процедура Due diligence акцентує увагу на чотирьох аспектах: оцінці керівництва, аналізі ринку, оцінці товару/послуги, фінансовому аналізі. Найбільше часу приділяється оцінці управлінської команди.

Ф. Котлер наводить перелік якостей підприємця та його команди, за відсутності яких інвестор не вкладатиме свій капітал, зокрема це: цілісність, відданість справі, ентузіазм, творче мислення, лідерські якості, інтелект, енергійність, цілеспрямованість [8].

Проведення процедури Due diligence дозволяє уникнути або максимально знизити існуючі підприємницькі ризики, зокрема: ризик придбання підприємства за завищеною вартістю; ризик невиконання зобов'язань підприємством-боржником;

ризик виникнення корпоративних конфліктів (захоплення, судові позови); ризик несумлінних дій конкурентів (змова з контрагентами, лобювання інтересів); ризик неотримання або втрати відповідних дозволів, ліцензій, від яких залежить подальша діяльність підприємства тощо [13, с. 189].

Зарубіжна економічна практика свідчить про те, що керівництво успішних і динамічно зростаючих компаній застосовує управління ризиками як у окремих функціональних сферах бізнесу, так і у рамках компанії (корпорації) в цілому. Результати опитування 460-ти європейських компаній, проведеного Федерацією європейських асоціацій з ризик-менеджменту (FERMA), показують, що 80% підприємств-респондентів мають формалізоване управління ризиками компанії, а у 39% управління ризиками стало обов'язковим елементом управління компанією [3].

Дослідження сутності поняття Due diligence дають можливість виокремити мету його проведення (таблиця 2).

Таблиця 2

Трактування мети проведення процедури Due diligence

Мета проведення	[14]	[12]	[2]	[9]	[6]	Авторський підхід
Система заходів	+					
Збір та аналіз інформації		+				
Процес ґрунтовного аналізу активів			+			
Ретельна діагностика					+	
Комплекс аналітичних процедур і оперативних заходів				+		
Системне дослідження бізнесу господарюючих суб'єктів						+

Джерело : сформовано автором

З метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про діяльність підприємства, що перевіряється за допомогою процедури Due diligence, до неї необхідно підходити системно, з врахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, дієвості ефективності внутрішнього аудиту, який забезпечуватиме управління ризиками [5, с.23].

Узагальнюючи вищенаведені тлумачення, ми вважаємо: Due diligence – це системне дослідження бізнесу господарюючих суб'єктів для убезпечення від негативних явищ вкладених коштів інвесторами шляхом виявлення слабких сторін та усунення їх в майбутньому з метою уникнення підприємницьких ризиків.

В залежності від об'єктів перевірки виокремлюють наступні види Due diligence: загальний, правовий, фінансовий, бухгалтерський, податковий, маркетинговий, інформаційний, управлінський, екологічний, технічний, операційний (таблиця 3).

Класифікація Due diligence

Види Due diligence	Характеристика Due diligence
Загальний <i>Due diligence</i> (<i>General Due diligence</i>)	перевірка всіх аспектів діяльності компанії, включаючи юридичні питання, фінансовий стан, питання оподаткування, якість менеджменту, комерційну діяльність, місце компанії на ринку
Правовий (<i>юридичний</i>) <i>Due diligence</i> (<i>Legal Due diligence</i>)	аналіз юридичних аспектів діяльності підприємства, визначення дотримання підприємством норм господарського права
Фінансовий <i>Due diligence</i> (<i>Financial Due diligence</i>)	фінансовий аналіз діяльності підприємства, спрямований на дослідження активів та джерел їх фінансування, розрахунок коефіцієнтів, які характеризують результати діяльності підприємства з точки зору їх якості та реальної оцінки включає перевірку господарського та майнового стану, фінансового середовища, стану грошових коштів і т.д.
Бухгалтерський <i>Due diligence</i>	оцінка системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності та дієвості бухгалтерського контролю
Податковий <i>Due diligence</i> (<i>Tax Due diligence</i>)	дослідження податкового навантаження підприємства, перевірка правильності розрахунку та своєчасності сплати обов'язкових податків та зборів, пошук можливих схем оптимізації та виявлення податкових ризиків податкового навантаження
Маркетинговий <i>Due diligence</i>	оцінка ефективності маркетингової діяльності, процесів реклами, розподілу та збуту продукції, аналіз маркетингових витрат та дослідження становища компанії в галузі, визначення майбутніх перспектив діяльності підприємства
Інформаційний <i>Due diligence</i>	перевірка діючих інформаційних систем та забезпечення інформаційної безпеки
Управлінський <i>Due diligence</i>	дослідження роботи менеджменту всіх рівнів та виявлення можливостей управління ризиками
Екологічний <i>Due diligence</i>	аналіз інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності підприємства та оцінка ефективності заходів, які вживаються для охорони навколишнього природного середовища
Технічний <i>Due diligence</i>	аналіз та перевірка технічної документації підприємства
Операційний <i>Due diligence</i> (<i>Operational Due diligence</i>)	перевірка виробничої діяльності компанії, включаючи наявність можливостей для збільшення випуску продукції, враховуючи ємність ринку, оцінку якості продукції, огляд нових розроблень

Джерело: узагальнено автором на основі [10]

У сучасних умовах перелік користувачів послуги Due diligence значно розширився. Не тільки комерційні банки, потенційні інвестори, але й самі підприємства зацікавлені у використанні даної послуги. Саме цим і визначається перелік випадків необхідності застосування даної послуги, зокрема фахівці компанії MGI Консалтинг окреслюють їх таким чином:

- при покупці готового бізнесу;
- при інвестуванні значних коштів у готовий бізнес;
- при створенні спільного підприємства, злиттях і поглинаннях;
- при роботі з іноземними інвесторами для демонстрації прозорості;
- для перевірки надійності й платоспроможності контрагента [15, с.1].

Висновки. Проведені дослідження шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків процедури Due diligence виокремили етапи його розвитку в економічній науці.

Доведено, що Due diligence – це системне дослідження бізнесу господарюючих суб'єктів для забезпечення від негативних явищ вкладених коштів інвесторами шляхом виявлення слабких сторін та усунення їх в майбутньому з метою уникнення підприємницьких ризиків.

Сформовано мету проведення процедури Due diligence та охарактеризовано його види, які залежать від об'єктів перевірки, зокрема: загальний, правовий, фінансовий, бухгалтерський, податковий, маркетинговий, інформаційний, управлінський, екологічний, технічний, операційний.

Список використаних джерел

1. Богатова Е.Р. Это загадочное слово “дью дилидженс” / Е.Р. Богатова // В курсе правового дела. – № 21 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vkursedela.ru>.
2. Бондар В. Методичні засади експертизи правового та фінансового становища компанії при складанні звіту Due Diligence / В. Бондар // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 8. – С. 23-28.
3. Внутрішній аудит: методологія та організація: автореф. дис ... д-ра екон. наук / Т.О. Каменська. – Київ : Б.в., 2011. – 40 с.
4. Гончар И. Due diligence – знать все! Относительно новый вид услуг на Украине – юридический аудит – станет незаменим? / И. Гончар // Юридическая практика. – 2007. – № 18 (488). – С. 8.
5. Гуцаленко Л.В. Дью ділідженс – гарант успішності інвестиційного проекту в бізнес-сфері / Л.В. Гуцаленко // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – №7. – С.20-31.
6. Конкурентноспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за ред.. О.Г. Янкового]. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.
7. Консультационная группа “Департамент оценки” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dpo-group.ru>.
8. Котлер Ф. Привлечение инвесторов: Маркетинговый подход к поиску источников финансирования / Филип Котлер, Хермаван Картаджайя, Дэвид Янг ; [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 194 с.
9. Лиховчук В.М. “Due Diligence” (Дью Дилидженс) в Украине: понятие, основные проблемы и возможные перспективы развития [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.rusnauka.com>.
10. Назаренко І.М. “Дью ділідженс”: сутність, призначення та послідовність проведення / І.М. Назаренко, А.І. Орехова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2011, вип. 20, ч. I, с. 360-366.
11. Нетыкша О. Due diligence: кем, когда и зачем применяется / Оксана Нетыкша // Финансовый директор. – 2006. – № 12. – С. 37-41.
12. Ницевич, Артур. Что такое Due Diligence? Понятие, классификация, особенности проведения правового дью дилидженс [Электронный ресурс] / Артур Ницевич, Артем Скоробогатов // Фориншурер: знает как получить страховую выплату [Сайт]. – Режим доступа:<http://forinsurer.com>.

13. Томашевська І.Л. Due diligence: поняття та призначення [Електронний ресурс] / І.Л. Томашевська / Вісник ЖДТУ: 2010. – №2(52). – С.189-191.
14. Харитова, С. Дью дилидженс как обязательный этап инвестиционного процесса [Электронный ресурс] / Светлана Харитова // Консультационная группа “Департамент оценки” [Сайт]. – Режим доступа: <http://duediligence.su>.
15. DUE DILIGENCE Унікальна услуга // Інформаційний бюлетень MGI Консалтинг. – 2007. – № 2. – С. 1-4.

Список використаних джерел у транслітерації/References

1. Bohatova E.R. Eto zahadochnoe slovo “diu dylydzhens” / E.R. Bohatova // V kurse pravovoho dela. – № 21 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://www.vkursedela.ru>.
2. Bondar V. Metodichni zasady ekspertyzy pravovoho ta finansovoho stanovyshcha kompanii pry skladanni zvituu Due Diligence / V. Bondar // Bukhhalterskyi oblik i audyt. – 2010. – № 8. – P. 23-28.
3. Vnutrishnii audyt: metodolohiia ta orhanizatsiia: avtoref. dys ... d-ra ekon. nauk / T.O. Kamenska . – Kyiv : B.v., 2011. – 40 p.
4. Honchar Y. Due diligence – znat vse! Otnosytelno novyi vyd usluh na Ukrainy – yurydicheskyi audyt – stanet nezamenym? / Y. Honchar // Yurydicheskaia praktyka. – 2007. – № 18 (488). – P. 8.
5. Hutsalenko L.V. Diu dilidzhens – harant uspihnosti investytsiinoho proektuu v biznes-sferi / L.V. Hutsalenko // Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2017. – №7. – P.20-31.
6. Konkurentnospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia: [monohrafiia / za red. O.H. Yankovoho]. – Odesa: Atlant, 2013. – 470 p.
7. Konsultatsionnaia hruppa “Departament otsenky” [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://dpo-group.ru>.
8. Kotler F. Privlichenye investorov: Marketynhovyy podkhod k poisku istochnikov finansirovaniya / Fylyp Kotler, Khermavan Kartadzhaiia, Devid Yanh; [per. s anhl.]. – M. : Alpyna Byznes Buks, 2009. – 194 p.
9. Lykhovchuk V.M. “Due Diligence” (Diu Dylydzhens) v Ukraine: poniatiye, osnovnyie problemy i vozmozhnyie perspektivy razvitiya [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.rusnauka.com>.
10. Nazarenko I.M. “Diu dilidzhens”: sutnist, pryznachennia ta poslidovnist provedennia / I.M. Nazarenko, A.I. Oriekhova // Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu. Ekonomichni nauky, 2011, vyp. 20, ch. I, p. 360-366.
11. Netyksha O. Due diligence: kem, kohda y zachem primeniaetsia / Oksana Netyksha // Finansovyy direktor. – 2006. – № 12. – P. 37-41.
12. Nytsevych, Artur. Chto takoe Due Diligence? Poniatiye, klassifikatsiia, osobennosti provedeniya pravovoho diu dylydzhens [Elektronnyj resurs] / Artur Nytsevych, Artem Skorobohatov // Forynshurer: znaet kak poluchyt strakhovuiu vyplatu [Sait]. – Rezhym dostupa:<http://forinsurer.com>.
13. Tomashevskaa I.L. Due diligence: poniattia ta pryznachennia [Elektronnyj resurs] / I.L. Tomashevskaa / Visnyk ZhDTU: 2010. – №2(52). – P.189-191.
14. Kharytova. S. Diu dylydzhens kak obiazatelnyj etap investitsyonnogo protsessaa [Elektronnyj resurs] / Svetlana Kharytova // Konsultatsyonnaia hruppa “Departament otsenky” [Sait]. – Rezhym dostupa: <http://duediligence.su>.

15. DUE DILIGENCE Unykalnaia usługa // Informatsionnyj biulleten MGI Konsal'tynh. – 2007. – № 2. – P. 1-4.

ANNOTATION
DUE DILIGENCE: GENESIS AND EVOLUTION OF NATURE

GUTSALENKO Lubov,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Audit and State Control,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

The article examines the evolution of the Due diligence procedure in foreign practice and in Ukraine. The genesis of the essence of Due diligence is investigated. It has been determined that the standard procedure Due diligence focuses on four aspects: assessment of leadership, market analysis, product / service evaluation, financial analysis. The author's interpretation of the Due diligence procedure, as a systematic study of a businesses, is being developed to protect the invested funds against the negative phenomena by identifying weak points and eliminating them in the future in order to avoid entrepreneurial risks. The purpose of the Due diligence procedure, in particular: company research, system of measures, information collection and analysis, process of thorough asset analysis, thorough diagnostics, complex of analytical procedures and operational measures, system research of business of economic entities is singled out. The types of Due diligence, which depend on the objects of verification, in particular: general, legal, financial, accounting, tax, marketing, information, management, ecological, technical, operational are given.

Keywords: due diligence, risks, verification, business, investment, information, system.

Fig. 1. Table. 3. Lit. 15.

АННОТАЦИЯ
DUE DILIGENCE: ЭВОЛЮЦИЯ И ГЕНЕЗИС СУЩНОСТИ

ГУЦАЛЕНКО Любовь Васильевна,
доктор экономических наук, профессор, заведующий
кафедрой аудита та государственного контроля,
Винницкий национальный аграрный университет
(Винница)

В статье рассматривается эволюция процедуры Due diligence в зарубежной практике и в Украине. Исследован генезис сущности Due diligence. Определено, что при стандартной процедуре Due diligence внимание акцентируется на четырёх аспектах: оценке руководства, анализе рынка, оценке товара/услуги, финансовом анализе. Дано авторское толкование процедуры Due diligence, как системного исследования бизнеса хозяйствующих субъектов для ограждения вложенных инвесторами средств от негативных явлений путём выявления слабых сторон и устранения их в будущем во избежание предпринимательских рисков. Выделены цели

проведения процедуры Due diligence, в частности: исследование компании, система мероприятий, сбор и анализ информации, процесс основательного анализа активов, тщательная диагностика, комплекс аналитических процедур и оперативных мероприятий, системное исследование бизнеса хозяйствующих субъектов. Обобщены виды Due diligence, которые зависят от объектов проверки, в частности: общий, правовой, финансовый, бухгалтерский, налоговый, маркетинговый, информационный, управленческий, экологический, технический, операционный.

Ключевые слова: Due diligence, риски, проверка, бизнес, инвестиции, информация, система.

Рис. 1. Табл. 3. Лит. 15.

Інформація про автора

ГУЦАЛЕНКО Любов Василівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри аудиту та державного контролю, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: lyboffv@gmail.com).

GUTSALENKO Lubov – Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Audit and State Control, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Sonyachna Str., e-mail: lyboffv@gmail.com).

ГУЦАЛЕНКО Любовь Васильевна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой аудита и государственного контроля, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: lyboffv@gmail.com).

